

جرايم پزشکی ومسئوليت پزشكان

تاليف

امين زين الدينی

مرضيه زين الدينی نيا

انتشارات قانون يار

۱۳۹۵

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
فصل نخست.....	۱۵
تعاریف ، مفاهیم و پیشینه جرایم پزشکی	۱۵
گفتار نخست: تعاریف و مفاهیم	۱۷
گفتار دوم : تاریخچه جرایم پزشکی	۲۳
مبحث نخست: جرایم پزشکی در اسلام	۲۳
مبحث دوم: جرایم پزشکی در ایران باستان	۲۴
مبحث سوم : جرایم پزشکی در قوانین حمورابی	۲۶
فصل دوم.....	۲۹
ماهیت و مبنای مسئولیت کیفری پزشکان	۲۹
گفتار نخست: مسئولیت	۳۱
مبحث نخست: تعریف مسئولیت	۳۱
مبحث دوم: مسئولیت پزشک	۳۱
مبحث سوم: جهات تمایز مسئولیت کیفری و مدنی	۳۳
مبحث چهارم: مسئولیت کیفری پزشک	۳۷
مبحث پنجم: ماهیت تعهد پزشکان	۳۷
گفتار سوم: ارکان مسئولیت کیفری پزشکان	۳۹
مبحث نخست: تحقق خسارت	۳۹
مبحث دوم: فعل زیانبار	۴۱
مبحث سوم: اثبات رابطه علیت	۴۲
گفتار چهارم: مبنای پذیرش مسئولیت پزشک نسبت به جرایم ناشی از اعمال پزشکی	۴۳
مبحث نخست: مبنای مسئولیت جزایی پزشک مقصر	۴۳
مبحث دوم: مصادیق قصور پزشکی	۴۴
مبحث سوم: اقسام قصور پزشکی	۴۵
گفتار پنجم : جرایم و تخلفات پزشکان	۵۴
مبحث نخست : تخلف از قوانین و مقررات پزشکی و دارویی	۵۴
مبحث دوم : تخلفات انتظامی پزشکان	۵۶
مبحث سوم: وجوه اشتراک جرم و تخلف انضباطی	۵۷
مبحث چهارم: وجوه اختلاف جرم و تخلف انضباطی	۵۷
گفتار ششم: مصادیق تخلفات انتظامی	۵۹
مبحث نخست: اهم تخلفات انتظامی پزشکان و صاحبان حرف وابسته عبارت است از:	۵۹

مبحث دوم: دخالت در امور پزشکی و دارویی	۶۰
مبحث سوم: مبنای مسئولیت جزایی پزشک غیر مقصر (حاذق و محتاط)	۶۶
گفتار هفتم: معافیت پزشکان و جراحان از تعقیب	۶۷
مبحث نخست: کیفیت معافیت اعمال پزشکان و جراحان از تعقیب قضایی	۶۸
مبحث دوم: شرایط معافیت اعمال پزشکان و جراحان از تعقیب جزائی	۷۸
مبحث سوم: شرایط معافیت اعمال پزشکان و جراحان از تعقیب جزائی در قانون مجازات اسلامی ..	۷۸
مبحث چهارم: مصادیق معافیت اعمال پزشکان و جراحان از تعقیب جزایی در قانون مجازات اسلامی	۸۲

فصل سوم..... ۸۵

مبحث اول: آیین رسیدگی به جرائم و تخلفات پزشکی	۸۵
مبحث دوم: نحوه رسیدگی در محاکم	۸۷
مبحث سوم: روش رسیدگی در هیأت های نظام پزشکی	۸۸
گفتار دوم: تبیین جرایم و تخلفات انتظامی پزشکان و تعیین مراجع رسیدگی به آنها	۹۰
مبحث نخست: دسته بندی جرایم پزشکی	۹۰
مبحث دوم: جرایم ناشی از اقدامات پزشکی	۹۱
مبحث سوم: مصادیق جرایم ناشی از اقدامات پزشکی	۹۵
مبحث چهارم: جرایم در ارتباط با اعمال پزشکی	۱۰۲
مبحث پنجم: تخلفات پزشکی	۱۱۰
گفتار سوم: جرایم پزشکی و صلاحیت مراجع	۱۱۰
مبحث نخست: صلاحیت دادگاه انقلاب	۱۱۱
مبحث دوم: نقش پزشکی قانونی	۱۱۲
گفتار چهارم: بررسی دلایل ارتکاب جرایم پزشکی	۱۱۶
مبحث دوم: تلطیف و تبرئه نسبت به جرایم پزشکی	۱۲۰

نتیجه گیری..... ۱۲۱

پیشنهادهات..... ۱۲۵

پیشنهادهات کاربردی	۱۲۷
پیشنهادهات اصلاحی آئین نامه رسیدگی دادسرا و هیات های انتظامی سازمان نظام پزشکی در استان کرمان	۱۲۷
پیشنهادهات اصلاحی در خصوص آئین نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی حرفه ای:	۱۲۸
پیشنهادهات اصلاحی آئین نامه رسیدگی دادسراها و هیأت های انتظامی سازمان نظام پزشکی:	۱۲۸

ضمایم..... ۱۳۱

قانون سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران	۱۳۳
---	-----

۱۳۳	مصوب ۱۳۸۳/۱/۲۵
۱۳۳	فصل اول : تعریف، اهداف
۱۳۳	فصل دوم : وظایف و اختیارات
۱۳۵	فصل سوم-شرایط عضویت
۱۳۵	فصل چهارم-ارکان
۱۴۱	فصل پنجم-انتخابات
۱۴۴	فصل ششم- هیأت های انتظامی پزشکی
۱۵۳	منابع و مآخذ
۱۵۵	کتابها
۱۵۷	پایان نامه
۱۵۷	مقالات و مجلات
۱۵۸	لغتنامه
۱۵۸	سایت

مقدمه

در حقوق جزای پزشکی، جرایم پزشکی که شامل هر نوع فعل و ترک فعلی است که قانونگذار آن را جرم شناخته و برای آن مجازات تعیین کرده است و موجبات بر هم خوردن نظم و امنیت در جامعه و مسئولیت مرتکبین آن را فراهم می آورد مورد مطالعه قرار می گیرد. قبل از تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ بر اساس قانون مجازات عمومی سابق، جرایم به سه دسته اساسی: ۱- خلاف ۲- جنحه ۳- جنایت تقسیم می شد، لیکن این تقسیم بندی با وضع قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱ تغییر کرد و در حال حاضر قانون گذار جرایم را بر حسب نوع مجازات به پنج دسته تقسیم کرده است که عبارتست از:

۱- حدود

۲- قصاص

۳- دیات

۴- تعزیرات

۵- مجازات های بازدارنده

بدین ترتیب قانونگذار دایره شمول خلاف و جنحه و جنایت را در قانون مجازات اسلامی تعیین نکرده است، لذا تشخیص و انطباق آن قدری دشوار به نظر می رسد.

فصل نخست

تعاریف ، مفاهیم و پیشینه جرایم پزشکی

گفتار نخست: تعاریف و مفاهیم

جهت روشن شدن بحث و پرداختن به مباحث حقوق جزای پزشکی در ابتدا لازم است به تعریف چند واژه و اصطلاح پردازیم که راهکارهای جرایم پزشکی و دارویی را نشان می دهد.

۱- جرم

واژه جرم اسم عربی است و در لغت به معنی گناه، خطا، بزه^۱ آمده و جرم در اصطلاح حقوقی عملی است که قانون آن را از طریق تعیین کیفر منع کرده باشد.^۲ به موجب ماده ۲ قانون مجازات اسلامی: «هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می شود.»

۲- خطا

خطا در لغت به معنای نادرست، ناراست، ضد صواب و گناهی که از روی عمد نباشد.^۳، سهو و اشتباه^۴ گناه غیر عمدی آمده است.^۵

این واژه در زبان انگلیسی معادل *Mistake* و *Fault*، *Error* به کاربرده شده و در اینجا منظور خطا در حین انجام وظیفه (*Mistake while in discharge of duty*) می باشد.^۶

خطا در اصطلاح حقوقی مقابل عمد است و آن عبارتست از وصف عملی که فاعل آن دارای قوه تمیز بوده و به علت غفلت یا نسیان یا جهل یا اشتباه یا بی مبالاتی و عدم احتیاط

۱. حسن عمید، فرهنگ فارسی عمید، نشر موسسه امیرکبیر تهران، ص ۳۶۰

۲. محمد جعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، ص ۱۹۱

۳. حسن عمید «پیشین» ص ۲۴۰- علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، جلد ۱۶، ص ۳۶۳۰

۴. حسن عمید «همان» ج ۱۶، ص ۶۳۰

۵. علی اکبر دهخدا، «پیشین»، ج ۲۱، ص ۶۲۳

۶. سلیمان حیم، فرهنگ انگلیسی-فارسی، صص ۲۶۸ و ۳۰۰ و ۶۱۹

۷. محمد جعفر جعفری لنگرودی «پیشین»، ص ۲۶۳

عملی که مخالف موازین اخلاق (خطای اخلاقی) یا قانون است مرتکب شده است. فاعل عمل خطایی برعکس فاعل عمل عمدی قصد نتیجه ندارد.^۱

خطا در زبان فارسی اعم از فعل و ترک فعل است و در معنی دیگری به جای تقصیر هم به کار رفته و آن عبارتست از: تخلف عمدی و یا غیر عمدی از یک تعهد ناشی از عقد یا از یک الزام قانونی می باشد خواه خسارتی از آن متوجه شده باشد یا نه. خطای مزبور از کسی صادر می شود که قوه تمیز داشته باشد و بتواند نتیجه عمل خود را تصور کند. در صورتی که خسارتی از آن خطا به دیگران برسد مرتکب خطا ملزم به جبران آن می شود.^۲

خطا بر دو نوع خطای جزایی و خطای حقوقی است و بدین ترتیب در تعریف خطا میتوان گفت: خطا عبارت است از انجام یا خود داری از انجام کاری که در ارتکاب آن احتمال ایراد صدمه یا زیان به غیر و یا اختلال در امری از امور اجتماعی وجود داشته باشد.^۳

۳- خلاف

خلاف در لغت به معنی ناسازگاری کردن، مخالفت، ناحق، دروغ و در اصطلاح حقوقی عبارت است از «نوعی از جرایم که ماهیت آنها مخالف با نظامات عادی است».^۴

۴- تخلف

تخلف در لغت به معنی خلاف جستن، سرپیچی، روگردانی^۵، خلاف کردن، خلاف گفته یا پیمان خود عمل کردن^۶ آمده است و در اصطلاح حقوقی به معنی عدم انجام تعهد یا تأخیر انجام تعهد، ظهور خلاف آنچه که شرط شده و تجاوز مامور دولت از مقررات اداری در حین

۱. محمد جعفر جعفری لنگرودی «پیشین» ص ۲۶۳

۲. محمد جعفر جعفری لنگرودی، «همان»، ص ۲۶۵

۳. محمود عباسی، جرایم پزشکی و صلاحیت محاکم، سلسله مباحث حقوق پزشکی، تهران ۱۳۸۲، جلد ۲، ص ۱۵

۴. محمد معین، لغت نامه، ج ۱ ص ۳۸۱

۵. حسن عمید، «پیشین» ج ۱، ص ۳۸۱

۶. محمد جعفر جعفری لنگرودی، «پیشین»، ص ۱۴۳

انجام وظیفه و ارتکاب خلاف قانون که در این صورت مترادف جرم است به کار می رود. تخلفات انتظامی در همین معنی به کار می رود.^۱

۵- تخلف انضباطی

نقض مقررات صنفی به وسیله یک نفر از افراد آن صنف، مانند صنف وکلا و قضات، کارشناسان دادگستری و غیره تخلف انضباطی نامیده می شود.^۲ در هر جامعه ای انجمن ها، کانون ها و سازمانهای صنفی و شغلی از اجتماع افراد هم فکر و یا کسانی که دارای شغل و عنوان واحدی هستند به وجود می آید. هدف از تشکیل آن حفظ منافع صنفی افراد و یا حمایت شغلی و اجتماعی می باشد. بعضی از این اجتماعات بر حسب اهمیت و به منظور حفظ شئون اجتماعی اعضا قواعد و مقرراتی وضع نموده و برای تخلف از این مقررات هم عکس العمل و ضمانت اجرایی پیش بینی می نماید و گاهی هم مقنن دخالت نموده و کیفرها و تنبیهاتی در نظر می گیرد.

این نوع تخلفات را به طور کلی تقصیرات اداری یا تخلفات انضباطی می گویند. پس تخلفات انتظامی عبارت است از: تخلفاتی که اعضای هر جمعیت و یا انجمن به مناسبت حیثیت و شغل و مقام و وظیفه اداری یا شغل خود مرتکب می شوند. این تخلفات بر حسب مورد و اهمیت متفاوت بوده و به همین علت هم عکس العمل های آن متفاوتند که در مبحث تخلفات پزشکی به تشریح آن می پردازد.^۳

۶- مسئولیت

مسئولیت در لغت به معنای ضمانت، ضمان، تعهد، مؤاخذه، موظف بودن به انجام کاری، متعهد بودن، آنچه که انسان عهده دار و مسئول آن باشد از وظایف و اعمال و افعال^۴ و در اصطلاح حقوقی مسئولیت، به تعهد قانونی شخص بر رفع ضرری که به دیگری وارد کرده

۱. محمد جعفر جعفری لنگرودی، «همان»، ص ۱۴۳

۲. محمود عباسی «پیشین» ص ۱۶

۳. حسن عمید «پیشین» جلد ۲، ص ۱۷۹۸

است اطلاق می شود. خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود وی باشد یا ناشی از فعالیت او شده باشد. در همین معنی ضمان را به کار برده اند و معنی آن هر نوع مسئولیت اعم از مسئولیت مالی و مسئولیت کیفری است.^۱

«بنابر این در هر جایی که کسی مکلف به جبران خسارات دیگری است، در برابر او مسئولیت داشته و باید پاسخگو باشد.»^۲

انواع مسئولیت شامل موارد زیر است: یکی مسئولیت جزایی و آن مسئولیتی است که قابل تقویم به پول نباشد و دیگری مسئولیت مالی یا مسئولیت مدنی که قابل تقویم به پول است. نوع دیگر مسئولیت اداری یا انضباطی است و آن عبارت است از مسئولیت ناشی از تخلف انضباطی در امور اداری.^۳

مستخدم دولت ممکن است مرتکب سه نوع جرم و تقصیر گردد:

- ۱- جرم عمومی
- ۲- جرایم مختص به مستخدمین دولت
- ۳- تقصیرات انضباطی در اصطلاح حقوقی، مسئولیت، به تعهد قانون شخص بر رفع ضرری که به دیگران وارد کرده است اطلاق می شود. خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود وی باشد یا ناشی از فعالیت او.^۴

بنابراین جرایمی که فرد مرتکب می شود اعم از این که جرم عمومی باشد یا جرم مختص به حرفه ای معین و یا تخلف انضباطی موجب مسئولیت وی می باشد و بر حسب نوع مسئولیت، مجازات یا محکوم به جبران خسارت وارده می گردد.

۷- غفلت

غفلت نوعی تخطی غیر عمدی است از جنس ترک (نه فعل) و عبارتست از ترک فعلی که باید انجام شود.^۱

۴. محمد جعفر جعفری لنگرودی، «پیشین»، ص ۶۴۳

۱. محمدرضا الهی منش، حقوق کیفری و تخلفات پزشکی، تهران مجلد، ۱۳۸۷، ص ۲۳

۲. محمد جعفر جعفری لنگرودی «پیشین» ص ۶۴۲

۳. «همان منبع» ص ۶۴۲

غفلت خطایی است که از اهمال و فراموشی و بی توجهی و بی اعتنایی و به عبارت دیگر ترک فعل ناشی می شود. قانون مجازات اخلا لگران صنعت نفت خطای کیفری را منحصر به دو خطای بی مبالاتی و غفلت نموده و در تبصره ماده ۸ بیان می دارد: «منظور از بی مبالاتی اقدام به امری است که مرتکب نمی بایست به آن مبادرت نموده باشد و منظور از غفلت خودداری از امری است که مرتکب می بایست به آن اقدام نموده باشد. اعم از اینکه منشأ بی مبالاتی یا غفلت عدم اطلاع و عدم مهارت یا عدم تجربه یا عدم رعایت قانون یا مقررات یا اوامر یا عرف و عادت باشد.»

بنابراین معنای اصطلاحی غفلت همان بی مبالاتی است، مانند راننده ای که برای صرف غذا در کنار جاده بیابانی در شب اتومبیل خود را جلوی رستورانی پارک کرده و وارد رستوران شود بدون این که چراغ نور بالای اتومبیل خود را خاموش کند. در نتیجه راننده ای که از سمت مقابل می آید با توجه به این نور منحرف، با اتومبیل یا عابری تصادف نماید و یا سوزن بانی در پست نگهبانی به خواب رفته و فراموش نماید به موقع سوزن عوض کند و در نتیجه قطار از ریل خارج و موجب بروز حادثه ای گردد.

اگر غفلت را با قصور و تقصیر مقایسه کنیم خواهیم دید که غفلت در واقع مترادف قصور است و تنها تفاوت آن با قصور در این است که غفلت مختص ترک فعل است ولی قصور ممکن است گاهی در انجام فعل نیز حاصل شود.^۲

۸- قصور

قصور که مصدر عربی و در مقابل تقصیر است در لغت به معنی «فرو ماندن، عاجز گردیدن، کوتاه آمدن، فرو نشستن، از کاری باز ایستادن، وا گذاشتن کاری از روی عجز و درماندگی»

۴ «همان منبع» ص ۴۹۱

۱. محمود عباسی، «پیشین»، ص ۱۹